

belang, om de zuidflank niet te vergeten. Met andere woorden, wat is de beste weg naar het bereiken van blijvende stabiliteit?

De nieuwe secretaris-generaal weet het blijkbaar al. Op de conferentie in München op 3 en 4 februari 1996 zei hij letterlijk: "The door is open. I remain optimistic that 1996, the year in which we together bring peace to Bosnia, will also be the year in which we embed the NATO-Russian relationship deeply into the new structure of security in Europe. I pledge myself personally to achieving this goal, and look forward to Russia's positive response."

De **voorzitter**: Het woord is aan de heer Van Eekelen, die zijn maiden-speech zal houden.

□

De heer **Van Eekelen** (VVD): Mijnheer de voorzitter! Het verheugt mij bijzonder dat mijn eerste plenaire optreden in deze Kamer betrekking heeft op de begroting van Defensie. Ik heb niet de ambitie om tevens namens de coalitiepartners te spreken, maar ik heb wel geconstateerd dat ik in dit debat de enige vertegenwoordiger van die coalitie ben.

Gaarne wil ik namens de VVD-fractie onze grote waardering uitspreken voor de grote inzet en energie waarmee de bewindslieden van Defensie begonnen zijn aan de grootste herstructurering van de krijgsmacht die Nederland ooit heeft gezien, met name wat de Koninklijke landmacht betreft. Eerlijk gezegd, zijn wij wat verbaasd dat het mogelijk is geweest zoveel besparingen te vinden door grotere efficiency en nauwere samenwerking, zowel internationaal als tussen de krijgsmachtdelen onderling. Dat is vooral te danken aan een consequente aanpassing aan de gewijzigde omstandigheden, waarin de collectieve defensie nog wel belangrijk blijft als element van stabiliteit in een onzekere wereld, maar toch, en gelukkig, niet meer de overheersende prioriteit heeft in nationaal beleid en transatlantische betrekkingen. Het gaat thans vooral om de inzet van onze troepen buiten het NAVO-gebied ter ondersteuning van bredere doelstellingen dan de verdediging van onze nationale onafhankelijkheid.

Toch moet onze krijgsmacht uitgerust en geoefend blijven voor een breed spectrum van mogelijke operaties en niet afzakken tot een leger dat uitsluitend geschikt is voor peacekeeping. Peacekeeping is voor ons ook niet de belangrijkste taak, want als het komt tot het bewaren van vrede is het moeilijkste werk al gedaan; dan gaat het erom met instemming van partijen een overeengekomen vredesregeling duurzaam te doen zijn. Veel belangrijker is hoe vrede tot stand gebracht kan worden wanneer partijen in het conflict die eigenlijk niet willen. De internationale gemeenschap is daar, helaas, nog niet erg ver mee gekomen. Bovendien heeft het drama rond Srebrenica ons geleerd dat zelfs bij zogenaamde humanitaire of vredesbewarende taken de grens met een volledige militaire operatie moeilijk is te trekken. En peacekeeping in de beperkte, traditionele betekenis kan in het algemeen beter worden overgelaten aan kwalitatief minder goed uitgeruste troepen dan eenheden van NAVO-landen. Nederlandse troepen zouden zich dan moeten richten op de meer militaire aspecten van vredeshandhaving en, zo nodig, vredesoplegging.

Aan de minister van Defensie vraag ik in dit verband zijn opmerking te willen verduidelijken dat de Prioriteitennota aan het einde van deze kabinetsperiode aanpassing behoeft. Waar ziet hij nieuwe behoeften ontstaan? Wij kunnen ons voorstellen dat enige aanpassing nodig is, maar blijven de Prioriteitennota toch ook beschouwen als een plechtanker dat voor de herstructurering onmisbaar is gebleken.

Aan de staatssecretaris vraag ik hoe hij de opleiding van het voortaan vrijwillig dienend personeel op een peil denkt te brengen dat beantwoordt aan de uitbreiding van hun takenpakket. De afschaffing van de dienstplicht betekent uiteraard dat de landmacht niet meer de opleidingsfabriek van vroeger behoeft te zijn, maar ook dat minder van de vooropleiding van het instromend personeel kan worden geprofiteerd.

Mijn volgende opmerking betreft het optreden in internationaal verband. Nederland heeft aan veel operaties een bijdrage geleverd en heeft dat goed gedaan. Gezien de doorgaans beperkte omvang van vredesoperaties wordt een land met

een bijdrage van 2000 à 3000 man reeds een belangrijke troepenleverancier. Het verschil tussen grote en kleine landen vermindert dus, zeker in vergelijking met hun rol in de collectieve defensie tijdens de Koude Oorlog. Dat moet ook gevolgen hebben voor de inspraak in de operatie, zowel politiek als militair. Tegelijkertijd neemt het belang van voorafgaande scenario-planning toe. Het moet mogelijk zijn voor verschillende crisisscenario's na te gaan wat precies nodig is voor een operatie en wie bereid is in beginsel wat bij te dragen. Dan kan een plan gemaakt worden voor een pakket van troepen en dan kunnen daarvoor de commandovoering, het transport, de verbindingen en de logistiek worden geregeld. Tevens kan dan worden bepaald wat nog ontbreekt en, zo nodig, welke middelen van de NAVO gevraagd kunnen worden. Het lijkt mij dat als de VS bereid zijn substantieel mee te doen met een operatie, niemand in de alliantie bezwaar heeft tegen een NAVO-commando. Als de VS de crisis beschouwen als de verantwoordelijkheid van Europa, is de leiding door de NAVO voor sommigen echter minder vanzelfsprekend en wordt ook volgens de top van Brussel van twee jaar geleden aan de WEU of aan een ad hoc coalitie gedacht.

Het gaat immers steeds om dezelfde troepen, maar het kader waarin zij worden ingezet verschilt. Militaire regelingen zijn altijd betrekkelijk eenvoudig, wanneer tenminste de politieke wil er is. Dat geldt ook, lijkt mij, voor de hervorming van de NAVO. Zeker nu Frankrijk weer deelneemt aan het Militaire Comité en aan bijeenkomsten van de ministers van Defensie, moet het mogelijk zijn eindelijk concreet inhoud te geven aan het concept van CJTF, de terbeschikkingstelling van NAVO middelen aan hetzij de WEU, hetzij een ad-hoc coalitie.

Zoals gewoonlijk ligt op politiek niveau de zaak moeilijker. Is het mogelijk de NAVO wat meer om te vormen tot een tweepijlerstructuur? Zo ja, dan zijn wij af van het Franse probleem en kan de Europese veiligheidsidentiteit op een constructieve wijze worden opgebouwd, met zowel verankering in de NAVO als in het proces van Europese integratie. President Clinton was daartoe al twee jaar geleden bereid. Hier lijkt

Van Eekelen

mij thans een kans te liggen voor de Duitse diplomatie, maar ook voor de Nederlandse. Voor de toekomst van de transatlantische betrekkingen lijkt mij een structuur waarin Europa grotere verantwoordelijkheden kan nemen, van essentieel belang. Graag verneem ik hoe de ministers dit zien.

Tegenover beide ministers moet ik uiting geven aan een gevoel van onbehagen over de wijze waarop Europa crisisbeheersing aanpakt. Europa is het continent met de meeste veiligheidsorganisaties, maar als het erop aankomt, worden zij allemaal omzeild en wordt bijvoorbeeld een contactgroep gevormd om tot een oplossing te komen. Een ander voorbeeld is de rapid reaction force voor Bosnië, die vorig jaar door Engeland, Frankrijk en Nederland werd gevormd als een op zichzelf staande eenheid, niet als een CJTF met een band met de NAVO en ook niet als een WEU-formatie. Waarom niet? En wat is hier de Nederlandse inzet geweest?

Evenzo rijst de vraag, waarom het nieuwe Duits-Nederlandse legerkorps naast zijn NAVO-taak niet tevens ter beschikking van de WEU is gesteld. Wat betekent dit voor de mogelijkheid om Nederlandse onderdelen van dit korps in te zetten voor andere taken dan de collectieve defensie? En waarom komt ieder jaar in september, wanneer hij in New York is, bij de minister van Buitenlandse Zaken de gedachte op van een permanente vredesmacht voor de VN? Los van het feit dat heel weinig landen voor zo'n eenheid voelen – ik heb begrepen: van de leden van de Europese Unie alleen Denemarken en van de andere NAVO-leden alleen Canada – vraag ik mij af of het niet voor de hand zou hebben gelegen om binnen de WEU te komen tot precisering van de inzet ten behoeve van de VN, een inzet die in beginsel reeds in 1991 werd toegezegd. Hetzelfde geldt voor de Nederlandse toezegging om troepen in het Midden-Oosten in te zetten. Daar ben ik op zichzelf niet op tegen, maar, zeker wanneer het zou gaan om de Golan-hoogte, zou mij toch eerder een actie in Europees verband voor de hand hebben gelegen en niet de bilaterale toezeggingen die Nederland, en naar ik meen ook Oostenrijk, heeft gedaan.

Mijnheer de voorzitter! De VVD-fractie is van mening dat de mogelijkheden van de VN niet overschat moeten worden. Zelfs

secretaris-generaal Boutros Ghali geeft nu toe dat de VN niet geschikt zijn voor het opleggen van vrede. Dit leidt mij tot de stelling dat het beste wat wij van de Veiligheidsraad kunnen verwachten, een resolutie is die de lidstaten oproept alle noodzakelijke middelen te gebruiken om een bepaald doel te bereiken, bijvoorbeeld Saddam Hussein uit Koeweit verdrijven, voedsel brengen naar de beveiligde zones in Bosnië en de democratie op Haïti herstellen. Daarmede is volgens ons voor de lidstaten voldoende legitimiteit verkregen om zich vervolgens te bundelen in de organisaties waartoe zij behoren: in de NAVO als de Amerikanen meedoen, hetgeen verre onze voorkeur heeft, anders wellicht in de WEU of in een ad-hoc-coalitie. Bij de Dayton-overeenkomst was de rol van de VN zelfs nog kleiner. Daar heeft de Veiligheidsraad eigenlijk niet meer gedaan dan de vredesregeling afzeggen nadat al het werk al was gedaan. Hoe ziet de regering dit? En: is zij het met mij eens dat een dergelijke, minimale legitimatie op zichzelf voldoende is voor een daaropvolgende operatie?

Hiermede kom ik tot een vraag over Bosnië. Zijn de bewindslieden van mening dat de coördinatie tussen de NAVO met zijn IFOR, de VN met de politie, de OVSE met de organisatie van verkiezingen en de heer Bildt als Hoge Vertegenwoordiger belast met de reconstructie, voldoende is geregeld? Ik vrees van niet, met name niet als het gaat om de politietaken, waarbij opnieuw moeilijkheden tussen NAVO en VN kunnen rijzen.

Het heeft mij ook verbaasd – maar hier is natuurlijk mijn verleden enigszins debet aan – dat de WEU in dit geval geheel buiten spel is gebleven, terwijl men daar toch enige ervaring met de politietaken heeft opgedaan bij de pogingen in Mostar Kroaten en Moslims weer tot één bestuur te brengen.

Nog een enkel woord over het toetsingskader voor de uitzending van militaire eenheden. Wij waarderen de poging. De brief van 28 juni van vorig jaar waarin zij werd gedaan en de daarop volgende discussie hebben wel veel overhoop gehaald, maar eigenlijk weinig duidelijkheid geschapen. Ik herhaal hier gaarne de opmerking van mijn collega Van den Doel, gedaan aan de overzijde, dat het voornamelijk gaat om drie dingen: het Nederlandse

belang bij de operatie, maar dan in ruime zin, de militaire haalbaarheid en een breed draagvlak in de maatschappij. Zelf miste ik in die discussie een verwijzing naar artikel 51 van het VN-handvest inzake het recht op zelfverdediging, waarop militaire bijstand aan een slachtoffer van agressie toch zal moeten worden gebaseerd. Dat geldt met name voor een aanval op landen waarmede wij niet via NAVO of WEU zijn verbonden. Zowel de regering als de Tweede Kamer bleef naar mijn oordeel te veel in de iredenische sferen van peacekeeping.

Voorzitter! Vervolgens het standpunt van de VVD-fractie over de uitbreiding van de NAVO, of beter, zoals bondskanselier Kohl het zei, over de opening van de NAVO. Wij zijn daar niet voor, tenminste niet voor een snelle uitbreiding. Wij zien geen onmiddellijke noodzaak en wij achten de criteria voor toetreding te vaag. Naar onze mening kan de NAVO niet tegelijkertijd zeggen dat er geen vijand meer is, geen dreiging, en veiligheidsgaranties afgeven die Moskou zal interpreteren als gericht te zijn tegen Rusland. En dat zijn zij in feite dan ook. Het argument dat de NAVO stabiliteit projecteert is ook zwak. Stabiliteit is eerder het gevolg van voortgang in de richting van de rechtsstaat, naar pluralistische democratie en markteconomie, dan van veiligheidsgaranties. In ieder geval spreekt het stabiliteitsargument niemand in Rusland aan. Misschien later, maar nu nog niet. Zelfs de meest democratische Rus is er tegen. Russen denken in termen van macht, de correlation of forces van vroeger, en zij zien in de NAVO de Amerikaanse macht die opruikt naar hun westgrens. Maar er is nog een belangrijker punt. Wij hebben de indruk dat voorlopig de discussie in Brussel vooral gaat over uitbreiding met Polen en de Tsjechische republiek en misschien ook met Hongarije. Nog los van de vraag of wij zo gelukkig moeten zijn met de huidige politieke verhoudingen in Polen en met de relatie tussen civiele en militaire autoriteiten aldaar, zien wij een zeer nadelig effect van een beperkte uitbreiding op de positie van met name de Baltische landen en de Oekraïne, landen die zeker nog lange tijd niet, misschien wel nooit, kunnen toetreden. Daarom ziet de VVD-fractie meer in een geleidelijke uitbreiding van de Europese Unie,

aangezien specifieke beloften zijn gedaan aan nu reeds twaalf landen. Volgende week hoop ik daarover meer te kunnen zeggen. Vandaag wil ik de regering vragen wie eigenlijk in de NAVO voorstander is van uitbreiding. In Europa is dat eigenlijk alleen de Duitse minister van Defensie. De bondskanselier is veel voorzichtiger. En zal de Amerikaanse Senaat bereid zijn zo'n uitbreiding te ratificeren en daarmee nieuwe verplichtingen te aanvaarden?

Wij vrezen een pijnlijke discussie, met name over de inhoud van artikel 5 en de betekenis van de Amerikaanse veiligheidsgarantie met als gevolg aantasting van het bondgenootschap zoals wij dat allen zo zeer hebben leren waarderen. De bestaande geïntegreerde commandostructuur zal toch reeds onder druk komen te staan van een uitbreiding. Heeft de regering al een indruk hoe die op een geloofwaardige manier zou kunnen worden gehandhaafd?

De minister van Buitenlandse Zaken heeft de Tweede Kamer het verwijt gemaakt, te hebben zitten slapen bij de voorbereiding van de Russische toelating tot de Raad van Europa. Ik hoop dat zo'n verwijt deze Kamer nimmer zal treffen. In ieder geval hoeden wij ons voor een herhaling bij de NAVO-uitbreiding. Het geven van veiligheidsgaranties is wel het meest belangrijke dat een staat kan doen. Daarom wensen wij een duidelijke toezegging dat het "wanneer" en "met wie" van deze uitbreiding tevoren onderwerp van overleg met de Staten-Generaal zal uitmaken. Zo nodig zal ik de Kamer vragen, ter zake een uitspraak te doen.

Tot slot een woord van grote zorg over de toekomst van de Europese defensie-industrie, die ernstig is achtergebleven bij de Amerikaanse wat betreft afslanking en concentratie. De Amerikaanse concurrentie wordt overweldigend, gesteund door de overheid, die een "Office of economic security" heeft opgericht om de belangrijkste technologieën voor de VS te behouden. Europa zou ook moeten proberen te definiëren wat wij belangrijk vinden en dan daarop de geldstromen voor onderzoek en ontwikkeling moeten richten. Gaarne zou ik in dit verband van de staatssecretaris vernemen aan welke belangrijke samenwerkingsprojecten Nederland op dit moment deelneemt en wat de kansen van slagen daarvan zijn.

Berichten uit het buitenland over sommige stemmen mij niet vrolijk. Aan de minister van Buitenlandse Zaken vraag ik of hij bereid zou zijn, het behoud van een Europese technologische basis aan de orde te stellen op de komende Inter-gouvernementele conferentie over de toekomst van de Europese Unie.

De voorzitter: Mag ik u als eerste gelukwensen met deze maiden-speech? U brengt een buitengewoon rijke ervaring in deze Kamer in: twintig jaar diplomaat, kort Tweede-Kamerlid, twee keer staatssecretaris en minister van Defensie in een bewogen tijd in de Nederlandse politiek, ook voor uzelf, en vervolgens vijf jaar secretaris-generaal van de Westeuropese Unie; een bewogen tijd in de wereld en voor de WEU.

U heeft de toppen en dalen van de publieke loopbaan ervaren en ervaren dat politieke verantwoordelijkheid een risicoaansprakelijkheid is. Maar daarin bent u steeds uzelf gebleven en heeft u uw eigen lijn getrokken. Het moet u groot genoeg doen – u zei dat zonet al – dat uw eerste plenaire optreden hier kan plaatsvinden bij de begrotingsbehandeling van Defensie, het terrein waarop uw binnenlandse en buitenlandse ervaringen bij uitstek tot uiting komen.

"De bereidheid tot het dragen van verantwoordelijkheid voel ik als het kernpunt voor ieder mens", heeft u op een gedenkwaardige dag gezegd. Ik wens u toe dat de verantwoordelijkheid als Eerste-Kamerlid u heel veel voldoening zal schenken. Ik feliciteer u hartelijk.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De heer Pitstra (GroenLinks): Voorzitter! In de defensiebegroting is als supplement de evaluatie van de internationale veiligheidssituatie toegevoegd. Die analyse van de veiligheidssituatie is cruciaal voor het bestaansrecht van het leger en de NAVO, want het produkt van die defensie-inspanning is toch die veiligheid. Hierbij ga ik voor het gemak even van de aanname uit dat de belangen van het militair-industrieel complex en de werkgelegenheid van het leger niet autonome grootheden zijn die van invloed zouden kunnen zijn op de politiek.

Uit die veiligheidsanalyse wordt de conclusie getrokken dat veiligheid zeer breed gezien moet worden en een politieke, economische, sociale en ecologische dimensie heeft gekregen. Dat is een juist, een heel juist, maar voor GroenLinks bepaald geen nieuw inzicht. Merkwaardig is dan vervolgens dat voor het militaire aspect van de veiligheid, dat in de nieuwe visie van dit kabinet dus slechts een beperkt onderdeel van de oplossing kan bieden, nog steeds een slordige 13,5 mld. per jaar moet worden uitgetrokken, waarbij de reducties in personeel door enorme investeringen in wapentuig, ook wel materieel genoemd, worden gecompenseerd. Het is een uiterst curieus fenomeen: de situatie is volledig veranderd, de Russische vijand bestaat niet meer, de centrale missie van de organisatie is overbodig verklaard in de analyse, maar de organisatie wordt, ondanks de reorganisaties en wat bezuinigingen, in hoofdlijnen intact gelaten, waarbij de vredestaken worden toegevoegd. In het bedrijfsleven, voor neo-liberalen toch een lichtend voorbeeld voor overheidsorganisaties, zou een dergelijke strategie tot een spoedig faillissement leiden.

Een illustratie van onze opvatting vond ik op pagina 85 van het supplement over de NAVO: "De NAVO blijft de grondslag voor onze veiligheid en het kader van onze defensie." Het axioma wordt herhaald, terwijl in mijn ogen de NAVO op zoek is naar een probleem in plaats van een oplossing. Dat blijkt eigenlijk ook uit de volgende zin van het supplement: "Het wegvallen van de acute militaire dreiging dwingt de NAVO zich te bezinnen op haar taken en haar toekomst." Precies, maar waarom staat die conclusie dan al zo vast, terwijl de bezinning toch zo nodig is?

Een andere onderbouwing van onze opvatting vormt het WRR-advies: "Het gaat nu niet meer om bedreiging van de territoriale integriteit, maar om het bedwingen van een breder scala van beperkte risico's en het voorkomen en beheersen van conflicten buiten de eigen grenzen." Dan volgt het vernietigende oordeel: "Daartoe zijn de instituties niet ingericht en tot aanpassing hiervan zijn de nationale staten tot dusver slechts met mate in staat en bereid." Ik zou een reactie